

Josine van den Berg Mirjam van Campen & Aleid van Wifferen: De basisvorming de baas!

Op 27 november 1992 werd een open dag voor docenten in het voortgezet onderwijs georganiseerd door de Stichting Kunstzinnige Vorming Amsterdam (SKVA) en de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA). In een tiental presentaties konden docenten kennis nemen van 'het aanbod van deze instellingen en van het KIVO-aanbod'. Tevens konden de docenten zich na afloop inschrijven voor een of meerdere projecten. In dat geval krijgt de school de docentenhandleiding, leerlingenmateriaal, alle benodigde boeken en overige materialen naar het dichtstbijzijnde bibliotheekfiliaal gestuurd.

De medewerkers van bovengenoemde instellingen verzorgden de presentaties in de verschillende studio's van de SKVA. Docenten uit het voortgezet onderwijs van verschillende vaksecties woonden de presentaties bij.

Aanleiding om deze dag te organiseren was de invoering van de basisvorming in het hele voortgezet onderwijs, per augustus 1993.

Vaardigheidsdoelen zijn een belangrijk onderdeel voor alle vakken geworden en ook vakoverstijgend werken moet meer in het onderwijs worden ingevoerd. Juist op deze punten is het aanbod van bovengenoemde instellingen sterk. Hieronder volgt een korte beschrijving van drie presentaties, waarin het vak Nederlands het hoofdonderdeel vormde.

Anders lezen voor de lijst

Josine van den Berg, hoofd onderwijsmediatheekdienst van de OBA presenteerde de uitgave *Anders lezen voor de lijst*, voor LBO en MAVO, waarin jeugdliteratuur themagewijs wordt aangepakt. Thema's als buitenbeentjes, verliefdheid en historische jeugdboeken zijn uit-

gewerkt in lessuggesties voor de docent. *Anders lezen voor de lijst* is uitgegeven door het NBLC.

Aan de hand van de thema's en lessuggesties werden tijdens de presentatie discussies gevoerd met betrekking tot het huidige literatuuronderwijs. Op literatuurlijsten van secties Nederlands staan vaak literaire verhalen/romans. In een goed tienerboek zullen leerlingen meer van hun leefwereld en dus van hun gading vinden dan in menige literaire roman. Daarmee zal een tienerboek eerder bijdragen tot leesplezier dan een roman voor volwassenen. In het LBO-MAVO zou *Anders lezen voor de Lijst* als voorzichtige inleiding gebruikt kunnen worden in de literatuur voor volwassenen.

Zoals gezegd bevat de uitgave lessuggesties. Nadat leerlingen meerdere boeken gelezen hebben over het thema 'buitenbeentjes', kunnen ze bijvoorbeeld een strip tekenen of een verhaal schrijven waarin verschillende buitenbeentjes elkaar ontmoeten. Ook kan er een soort portret gemaakt worden waarin duidelijk wordt hoe een uitgekozen buitenbeentje eruit ziet, hoe een buitenbeentje zich voelt, en welke problemen een buitenbeentje heeft. Naar aanleiding van het boek *Recept voor een muurbloempje* kunnen de leerlingen zelf een recept schrijven voor een muurbloempje.

Bij historische verhalen maken de leerlingen een schema waarin per boek een aantal dingen beschreven wordt, zoals bijvoorbeeld kleding, hoofdpersoon, voeding, omgeving, historische gebeurtenissen.

Tot slot nog een voorbeeld dat laat zien hoe het thema 'science fiction, magie en fantasie' verwerkt kan worden. De leerlingen hebben *Gruwelijke rijmen* van Roald Dahl gelezen en maken naar aanleiding hiervan een advertentietekst. Een leerling maakte de volgende advertentie bij het verhaal Roodkapje:

*Te koop aangeboden:
ROODKAPJE
zo goed als nieuw
wegens overbodigheid*

Van alle advertenties van een klas tezamen kan een krantje gemaakt worden.

Anders lezen voor de lijst bevat veel suggesties om leeservaringen te verwerken en boeken op

een andere manier te bekijken dan het traditionele boekverslag.

Met angst en beven

Dit KIVO-project werd gepresenteerd door *Mirjam van Campen*, KIVO-medewerker van de OBA en Jan de Kuijper, KIVO-medewerker van de SKVA. *Met angst en beven* wil leerlingen stimuleren om boeken te lezen door boeken aan te bieden met een voor iedereen herkenbaar thema en deze op basis van eigen ervaringen te verwerken.

Het project bestaat uit een zestal lessen, waarbij Nederlands en tekenen samenwerken.

In de eerste les wordt het thema angst geïntroduceerd. Leerlingen bedenken scheldwoorden voor mensen die bang zijn en komen zo tot de ontdekking dat iedereen wel ergens bang voor is en dat schelden een beetje raar is. Na deze discussie zijn de leerlingen zover dat ze iets durven te vertellen over eigen angsten. De docent gaat in op de vele spreekwoorden en gezegden die te maken hebben met angst in de Nederlandse taal, maar ook in andere talen.

Het is erg leuk om in een interculturele klas leerlingen bijvoorbeeld Arabische en anderstalige uitdrukkingen te laten vergelijken. Vele komen overeen of verschillen een beetje. Zo hou je in het Nederlands je hart vast, terwijl in het Arabisch je hart eruit valt. In de docentenhandleiding is een lijst opgenomen met spreekwoorden en gezegden, zoals: 'in je broek piesen van angst', 'de rillingen lopen over je rug', 'stokstijf staan van angst'.

In de volgende les presenteert de docent aan de hand van een aantal dia's zes boeken. Naar aanleiding van de kaft associëren de leerlingen over de inhoud van een boek. De docent leest de achterkant of een fragment uit het boek voor. Diegenen die het KIVO-project *Kaftje kijken*² kennen, weten dat dit een goede manier is om kinderen bewust een boek te laten kiezen. Na de diapresentatie kiezen de leerlingen een boek uit de leskist, die een twintigtal verschillende boeken bevat. Dit boek lezen de leerlingen thuis en ze kiezen er een fragment uit waarin angst een belangrijke rol vervult.

In de derde les spreken de leerlingen het gekozen fragment in op een cassettebandje. Aan de hand van opdrachtkaarten met een duidelijke

rolverdeling kan dit gestructureerd verlopen. De rolverdeling is als volgt: twee voorlezers, een presentator en een geluidsmen/vrouw. Omdat voorlezen heel moeilijk is, is er een voorbeeldbandje over hoe je niet moet voorlezen. Hierop wordt te snel, te langzaam, bekakt, plat, met een verkeerde zinsmelodie of voorleesdreun gelezen.

Leerlingen reageren hier erg enthousiast op en worden gestimuleerd om goed op al deze punten te letten bij het voorlezen. Ook het opnemen zelf vinden de leerlingen razend interessant. Na even giechelend 'gerapt' te hebben, zijn alle leerlingen die het project hebben uitgevoerd geconcentreerd bezig geweest om er een mooie opname van te maken.

De leerlingen maken een gedicht over angst in de vierde les. Hierbij gaan de leerlingen uit van een zelfbeleefde angst of de angst uit het gelezen boek. Vaak is de beginzin het moeilijkst. Het kan de leerlingen dan helpen om een spreekwoord of gezegde uit de eerste les te nemen. De leerlingen lezen verschillende gedichten voor, die ze zelf gemaakt hebben.

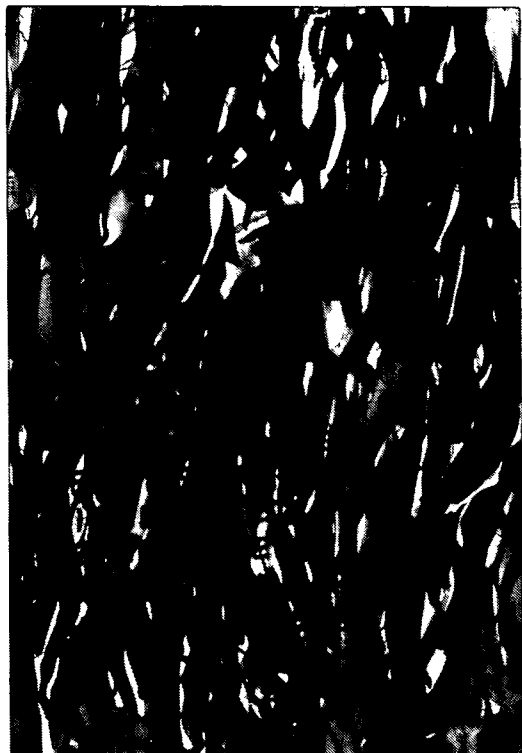
Onderstaande gedichten zijn gemaakt door leerlingen van de SG. Reigersbos.

*Angst geeft vleugels
als ik bang ben vertel ik leugens
ik ben bang voor vliegende beesten
vooral beesten
beesten met vleugels*

*Zo bang als de dood voor glas
er ligt meteen op de grond
een plas van angst
als ik glas in een kast zie
dan val ik flauw van angst*

*Paranormale verschijnselen
Als ik 's avonds in mijn bed lig
zie ik al die beelden
Ze zweven door de kamer en roepen mijn naam
Ik trek de deken tot over mijn oren
Ik sluit mijn ogen en maak ze weer open
Weg zijn de beelden...!*

De volgende les is een tekenles en de leerlingen gaan de gedichten vormgeven op een poster. Er wordt gewerkt met ecoline. Ook hier spelen associaties (zie les twee) een belangrijke rol. Een leerling maakte een poster bij een ge-

Afbeelding 1.

dicht over zijn huis dat in de brand vloog. Hij associeerde bij de brand de kleur rood en koos voor vlamvende vormen. Op de ondergrond schilderde hij met rode ecoline vlammen. Vervolgens strooide hij als hagelslag allerlei getekende huisraad over deze ondergrond. Zo ontstond een 'Miro-achtig' effect. Voor deze les zijn voorbeeldposters, gemaakt door de skva, en voorbeelden van posters van leerlingen op dia gezet³. Voorbeelden hiervan ziet u op de afbeeldingen 1 en 2.

Het project kan worden afgesloten met een tentoonstelling in een filiaal van de Openbare Bibliotheek. De posters worden op panelen gehangen, er wordt een boekentafel gemaakt en de cassettes zijn op rustige tijden te beluisteren in de leeszaal of in de 'Kijk en luisterhoek'. Familie, vriendjes en vriendinnetjes kunnen de tentoonstelling komen bewonderen. Het feit dat hun werk tentoongesteld wordt en serieus genomen wordt, stimuleert de leerlingen om extra hun best te doen en maakt dat ze er veel plezier in hebben.

Arizona lover of Lefgozer

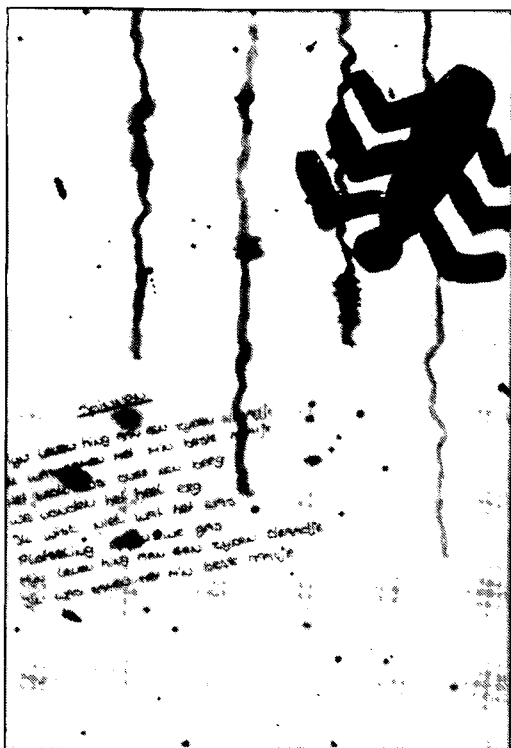
Arizona lover en *Lefgozer* zijn titels van boeken, die deel uitmaken van het boekpromotieproject *Arizona lover of lefgozer* voor LBO/MAVO-brugklassers.

Aleid van Wifferen, medewerkster van het Onderwijs VoorrangsBeleid van de Openbare Bibliotheek Amsterdam, presenteerde dit project, dat als voornaamste doel heeft het leesplezier te bevorderen. *Arizona lover of Lefgozer* bestaat uit een docentenhandleiding met lessuggesties rondom geselecteerde boeken. Van alle boeken is een korte annotatie aanwezig. Ook bevat de handleiding leerlingmateriaal, dat gekopieerd kan worden. Het uiteindelijke resultaat is dat leerlingen een boekentoptien maken, waaromheen een tentoonstelling georganiseerd wordt.

Het project wordt aangeboden vanuit de Openbare Bibliotheek in de buurt. De introductie kan plaats vinden in de bibliotheek of op school. Het is wenselijk, dat de deelnemende groep tijdens het project minstens eenmaal in de bibliotheek komt, dit kan ook tijdens de afsluiting. Een bezoek aan de bibliotheek werkt drempelverlagend voor de leerlingen en stimuleert hen in hun vrije tijd ook naar de bibliotheek te komen.

Bij de introductie van het project maken de leerlingen kennis met de boeken. De selectie is zo samengesteld, dat leerlingen met veel en weinig lees traditie iets van hun gading zullen vinden. Er zijn strips, boeken met korte verhalen, boeken voor leerlingen met leesmoelijkheden. Er zijn vijftientig titels en alle boeken zijn in tweevoud aanwezig. Iedere leerling krijgt een brochure met een titellijst, voorzien van een korte inhoudsbeschrijving van elk boek. Zo'n brochure is er ook voor de docenten, uitgebreid met lessuggesties bij een aantal boeken.

Alle leerlingen lezen een aantal boeken. Het werkt motiverend om boeken mee naar huis te laten nemen, zodat er in eigen tempo en tijd verder gelezen kan worden. In de klas doen de leerlingen verslag van de boeken die ze gelezen hebben. Het doel is dat de leerlingen plezier beleven aan het lezen van de boeken, dus het maken van een schriftelijke boekbespreking is niet aan te bevelen. Tijdens het project kunnen de lessuggesties uit de brochure voor

Afbeelding 2.

docenten uitgevoerd worden. Natuurlijk zijn de docenten daar geheel vrij in. Een aantal suggesties kunnen met docenten van andere vakken dan Nederlands worden uitgevoerd. Aan het eind van het project maken de leerlingen een toptien van gelezen boeken. Rond het winnende boek of de winnende auteur kan de afsluiting van het project georganiseerd worden in de klas of in de bibliotheek.

Met *Arizona lover of lefgozer* kunnen docenten en leerlingen enthousiast voor boeken gemaakt en gehouden worden.

Conclusie

Het was een vol en druk en zeer geslaagd programma. De presentaties in de middag werden beter bezocht dan in de ochtend, waarschijnlijk omdat veel docenten 's ochtends les moesten geven. Bijna alle docenten die deze dag bijwoonden hebben zich na afloop voor een of meerdere projecten ingeschreven.

Veel docenten vonden het prettig, dat de projecten werden gekoppeld aan de kerndoelen van de basisvorming. Het aanbod van de mee-

werkende instellingen kreeg op deze manier een positieve bekendheid.

Tijdens één van de workshops werd de uitgave *KIVO in de basisvorming: een handleiding voor het inpassen van KIVO-projecten bij de invulling van het programma voor de basisvorming in het voortgezet onderwijs in Amsterdam*³ gepresenteerd. In deze uitgave staat per KIVO-project opgesomd welke kerndoelen aan de orde komen.

Noten

- 1 KIVO staat voor Kulturele Instellingen en Voortgezet Onderwijs, en is een samenwerkingsverband tussen het Tropenmuseum (TM), het Amsterdams Historisch Museum (AHM), de SKVA en de OBA.
- 2 *Kaftje Kijken* is een KIVO-project dat de relatie tussen omslag en inhoud van een boek legt. *Met angst en beven* is ook landelijk uitgegeven door het NBLC in samenwerking met Stichting Lezen.
- 3 Voor alle genoemde uitgaven kunt u zich wenden tot Josine van den Berg, Onderwijsmediatheekdienst van de OBA, tel. 020: 523 07 80 of Mirjam van Campen, KIVO-medewerker OBA, tel. 020: 523 07 80.